

Michal Dáňa (450093)

Zlatá bula sicilská

V učebnicích pro základní a střední školy (seminární práce)

M U N I

A R T S

I S T A R A

M A I N U M

Zlatá bula sicilská v proměnách času

Právní legitimita všech tří listin vydaných sicilsko-říšskou dvorskou kanceláří vyvoleného římského císaře Fridricha II. 26. září 1212 během plánované zastávky v Basileji byla patně již od jejich zhotovení sporná¹. Dokumenty z určité části založené na předchozích listinách římských králů Filipa Švábského a Oty IV. Brunšvického z let 1198, respektive 1203, nebyly zřejmě nikdy řádně ověřeny².

Zlatá majestátní pečeť sicilského krále, již není možné nalézt na žádné z památek uchovávaných v rámci prostor Národního archivu v Praze-Chodovci jim dodává punc jisté výlučnosti³. Tato výlučnost pravděpodobně ze značné části zapříčinila jejich výsadní postavení mezi diplomatickými památkami z období vrcholného středověku⁴.

O dalším využívání listin B – privilegia *Mocran et Mocran* a C – donace říšských majetků neexistují až do roku 1348 žádné, byť i nepřímé důkazy⁵. Ani v případě listiny A – královského privilegia, však situace není příliš odlišná. Několik nepřímých indicií dokazující její využívání v průběhu 13. století ale nalézt lze⁶.

První z těchto indicií je existence tak zvané Zlaté buly ulmské⁷. Samotný text této listiny žádné odkazy na text sicilské buly neobsahuje. Pokud se ovšem do pergamenu zahledíme blíže, zjistíme, že obdobně jako je tomu v případě listiny A⁸. I zde zřetelně chybí invokační formule ve jménu svaté a nerozdílné trojice, amen (*in nomine sancte et individue trinitatis amen*)⁹.

¹ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Místo národní paměti nebo prostor k zamyšlení?*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 69-97.

² Tamtéž.

³ Denko Čumlivski, *Vývoj archivu české koruny a osudy tak zvané Zlaté buly sicilské*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 127-167.

⁴ Srovnej s: *Historie.cs: Zlatá bula sicilská* — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/212452801400030-zlata-bula-sicilska>

⁵ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Místo národní paměti nebo prostor k zamyšlení?*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 69-97.

⁶ Srovnej s: *Historie.cs: Zlatá bula sicilská* — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/212452801400030-zlata-bula-sicilska>

⁷ MGH DF II (XIV/2), s. 410–413, č. 377 a *Charter CZ-NA | ACK | 5 - Monasterium.net*. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/5/charter>

⁸ *Charter CZ-NA | ACK | 2 - Monasterium.net*. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/2/charter>

⁹ *Charter CZ-NA | ACK | 5 - Monasterium.net*. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/5/charter>

Iniciála je i zde vyvedena v rostlinném motivu (*lettres fleuries*), který je velmi podobný tomu, který je využit na listinách Zlaté buly sicilské¹⁰. Celková grafická koncepce je rovněž podobná listinám basilejské buly a způsob úpravy pergamentu opět využívá formy *charta italica*¹¹.

Jistý otisk výsad obsažených v královském privilegii lze rovněž nalézt ve Zlaté bule melfské, která definitivně potvrzuje královský statut Václava II¹². Listina již nenese známky vyhotovení ve dvorské notářské kanceláři Bertholda von Neuffen. Je orientovaná horizontálně a opracování listiny vykazuje spíše říšské zvyklosti¹³.

Na výnosy obsažené v basilejské listině A odkazují především úvodní odstavce narace, v nichž je potvrzováno, že Václav II. přijal odznaky panovnické moci řádně, jak bylo smloueno již dříve¹⁴. Nyní je potvrzováno jeho prvorozenectví, aby na trůn nemohl usednout Vratislav, prvorozený syn Přemysla Otakara I. narozený z manželství s Adélou Míšeňskou nebo mladší bratr, moravský markrabě Přemysl (I.)¹⁵.

V průběhu vlády Přemysla Otakara II. probíhalo říšské interregnum, během něhož nebylo výhodné nechávat si přijetí odznaků panovnické moci potvrzovat. Richard Cornwallský ani Alfons Kastilský nedisponovali dostatečnou podporou na říšské půdě. Jejich království byla tedy spíše titulární. Přemysl Otakar II. se v určité době sám pokoušel stát římským králem.

České království navíc v padesátých a šedesátých letech představovalo stabilní státní celek, který mohl do jisté míry nahrazovat nejednotnost římskoněmecké říše¹⁶. Ani v závěrečných letech své vlády Přemysl Otakar II. nepřijal svrchovanost nového římského krále Rudolfa I. Habsburského, jenž byl jeho dlouholetým oponentem¹⁷. Ani Václav II. si ověření existence svého království patrně nevyžádal¹⁸.

¹⁰ Charter CZ-NA | ACK | 5 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/5/charter>

¹¹ Srovnej s: ¹¹ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Místo národní paměti nebo prostor k zamyšlení?*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 69-97 a ¹¹ Christian FRIEDL, *Kancelář Fridricha II. v roce 1212*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 47-68.

¹² ACRB I/1, s. 13–15, č. 7 a Charter CZ-NA | ACK | 6 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/6/charter>

¹³ Tamtéž.

¹⁴ ACRB I/1, s. 13–15, č. 7.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Jiří KUTHAN, *Přemysl Otakar II.: Král železný a zlatý – Král zakladatel a mecenáš*, Vimperk 1993, s. 9-23.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Václav II. tedy v mnoha ohledech navazoval na svého otce Přemysla. Odmítal formálně uznat svou podřízenost římskému králi. Tomu nasvědčuje i snaha o co možná nejokázalejší korunovační obřad a spory o číšnický úřad s Albrechtem I.

Václav III. však nepokračoval v politice svého otce a potvrzení si nechal vystavit již krátce po smrti Václava II. v roce 1305¹⁹. V norimberské listině z 20. srpna 1305 se můžeme dočíst pouze o něco málo více než to, že jsou pánovi království českého potvrzovány všechny listiny vydané v předchozích letech (Zlatou bulu sicilskou nevyjímaje) a že je právoplatným českým i polským panovníkem²⁰.

Samotná Zlatá bula sicilská opět vystupuje na světlo po Václavově olomoucké vraždě. Ve zbraslavské kronice Petra Žitavského je uvedeno, že si bezradní čeští stavové, kteří nevěděli, jak mají v nastalé situaci postupovat, pouze nechali bezděčně zhotovit opis basilejských privilegií a snad i zlaté buly melfské a ulmské²¹.

Až do roku 1348 zůstávaly listiny Zlaté buly sicilské ležet ladem. Karel IV., který byl již od roku 1346 římskoněmeckým císařem a českým králem se rozhodl vyřešit komplikovaný právní statut českého království²². Nechal ověřit listiny A i C, které mu garantovaly suverenitu české panovnické moci a také říšská léna v Sasku a Bavorsku²³. Podle expertízy pražského historika německého původu Rudolfa Kosse se dokonce pokoušel využít privilegium *Mocran et Mocran* k získání říšských držav Lindau a Möckern²⁴.

Upravená vyhotovení privilegií A i C byla následně hojně citována. Původní listiny, jejichž právní platnost byla diskutabilní, byly na dobu neurčitou uloženy v korunním archivu a až do poloviny devatenáctého století jim nebyla věnována valná pozornost²⁵. Výjimku představovala pouze listina B – *Mocran et Mocran*, jež ověřovacím procesem Karla IV. neprošla²⁶.

Poprvé se k ní vyjádřil Tomáš Pešina z Čechorodu ve svém díle *Mars moravicus* navazuje na Blbínův nepřesný přepis *Mocran et Mokny*²⁷. Prakticky tak zahájil

¹⁹ Charter CZ-NA | ACK | 55 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/55/charter>

²⁰ Tamtéž.

²¹ Ota DURYNŠKÝ – Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Zdeněk Fiala a Marie Bláhová (edd.), Praha 1976, s. 151. a *Historie.cs: Konec Přemyslovců* — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/216452801400011-konec-premyslovcu>

²² Lenka Bobková, *Zlaté buly sicilské v ustanoveních Karla IV.* In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 98-126.

²³ Tamtéž.

²⁴ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 14-28.

²⁵ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

²⁶ Lenka BOBKOVÁ, *Zlaté buly sicilské v ustanoveních Karla IV.* In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 98-126.

²⁷ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

její druhý život. Pešina ji ve svém stěžejním díle spojuje s existencí Moravského markrabství²⁸. Načrtl tím jednu z hlavních interpretačních linií, kterou se až do dnešních dnů řídí určitá část odborné veřejnosti.

Druhou z interpretačních linií ve čtyřicátých letech devatenáctého století vytvořili František Palacký a Karel Jaromír Erben. Palacký ve své studii o dvou Mokřanech prohlásil, že *Mocran et Mocran* je říšské zboží neznámé polohy a vysoké hodnoty²⁹. Je pravděpodobné, že již tehdy byly listiny A, B i C jistým způsobem komparovány, neboť je nepravděpodobné, že by Palacký k podobnému závěru dospěl náhodou³⁰. Karel Jaromír Erben následně tyto předpoklady promítl do prvního dílu své edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM)*³¹.

V Pešinově linii naopak pokračoval olomoucký archivář a proslulý falzátor Antonín Boček³². V edičním zpřístupnění listiny B na stranách svého stěžejního díla *Codex Diplomaticus et Epistolaris Moraviae (CDM)* transliteroval úsek *Mocran et Mocran* jako *Mocran et Mocram*³³. Chtěl tím patrně naznačit, kudy se má podle něj ubírat chápání sporné pasáže.

Bočkova linie byla českými historiografy po určitou dobu zavrhována³⁴. Jaroslav Goll i jeho žáci (především Josef Šusta) nepřipouštěli, že by mohlo dojít ve dvorské kanceláři k závažnější chybě³⁵. Zlom představovala studie německy mluvícího brněnského archiváře Bertholda Bretholze. Bretholz se vrátil zpět k Pešinově *Martu moraviku* a prohlásil, že *Mocran et Mocran* mohlo znamenat *Marchionatum moraviae*. Vzhledem k nepříliš přesvědčivé obhajobě stanoviska byla jeho hypotéza přijata velmi vlažně³⁶.

Plných dvacet let nebyla pražská historická škola Bretholzovu hypotézu schopna vyvrátit. Až v závěru dvacátých let vydal česky historik německého původu Rudolf Koss další studii s názvem *Mocran et Mocran* v níž potvrdil, že se

²⁸ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Srovnej s: Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

³¹ RBM I (600-1253), s. 48, č. 533.

³² Srovnej s: Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

³³ CDM 2 (1200-1240), s. 62, č. 53.

³⁴ Určitou odchylku od této koncepce představuje edice Hermenegilda Jirečka *Codex Iuris Bohemici*.

³⁵ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68 a Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, *Český časopis historický* 2, 1994, s. 213-227.

³⁶ V naraci listiny se totiž objevuje sousloví *Marchio Moraviae* ve správném tvaru. Srovnej s: Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68 a s: Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, *Český časopis historický* 2, 1994, s. 213-227.

na základě listiny pokoušel Karel IV. dosáhnout potvrzení majetků v Sasku³⁷. Z toho vyvodil, že český panovník a římskoněmecký král musel velmi dobře vědět, kde se Mocran nacházelo. Podstatný fakt, že listina nebyla nikdy Karlem IV. ověřena, a tedy znovu nevstoupila v platnost již opomenul³⁸.

Na Kossovu argumentaci navázal rovněž současný historik působící na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze Josef Žemlička, který přemístil údajné říšské léno do předměstí Altenburku³⁹. *Ves Mockern* je ovšem naprosto bezvýznamná a je velmi nepravděpodobné, že by měl moravský markrabě Vladislav Jindřich tušení, kde přesně se nachází. Jejím vlastnictvím se navíc od roku 1213 mohl prokazatelně pochlubit řád německých rytířů⁴⁰.

Josefu Žemličkovi je však bezpochyby nutné přiznat významný podíl na tvorbě nové interpretace listin A a C⁴¹. Jemu a jeho spolupracovníkům se podařilo úspěšně vysvětlit význam některých částí dispozice listin. Žemlička se rovněž pokusil o modernější uchopení problematiky třetího českého království a jeho role v širších historických a geografických souvislostech⁴².

Další kapitolu moravské interpretační linie napsal mezi lety 1994 a 2012 Martin Wihoda⁴³. Upravil čtení pasáže navržené Bretholzem na drobnou písarskou chybu, kde mohlo dojít k záměně písmena m za n při zkracování slova Moravia⁴⁴. Samotná pasáž by tedy měla vypadat zhruba takto: [...] *concedimus et co[n]firmamus Mor[avi]am et Mora[avi]m cum om[ni] iure et p[e]tinentiis suis [...]*. Konfirmace se tedy týkala nikoli říšského zboží neznámé polohy ale spíše dvou částí markrabské Moravy⁴⁵.

³⁷ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 52-68.

³⁸ Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, *Český časopis historický* 2, 1994, s. 213-227.

³⁹ Josef ŽEMLIČKA, *Mocren, Mogkran, Muckern: Kde hledat říšský majetek Mocran et Mocran?*, *Český časopis historický* 2, 2007, s. 733-782.

⁴⁰ Martin WIHODA, *Die Sicilischen Goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrich II. Privilegen für die Přemysliden in Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Wiemar 2012, s. 93-106.

⁴¹ Srovnej s: Martin WIHODA, *Die Sicilischen Goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrich II. Privilegen für die Přemysliden in Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Wiemar 2012, s. 93-106.

⁴² Srovnej s: Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990 a Josef Žemlička, *Slovo k historii: Zlatá bula sicilská*, Praha 1987.

⁴³ Srovnej s: Martin WIHODA, *Die Sicilischen Goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrich II. Privilegen für die Přemysliden in Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Wiemar 2012 a Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, *Český časopis historický* 2, 1994, s. 213-227.

⁴⁴ Martin WIHODA, *Die Sicilischen Goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrich II. Privilegen für die Přemysliden in Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Wiemar 2012, s. 93-106.

⁴⁵ Konkrétně Moravu olomouckou a Moravu brněnskou.

Obraz zlaté buly v historických syntézách a popularizační literatuře

Pokud se zahledíme do historiografických syntéz vydaných v posledních dvaceti letech a pokusíme se v nich nalézt ohlasy druhého života listin Zlaté buly sicilské nebo alespoň ohlasy debaty o jejich významu vedené od roku 1986 v hájemství české mediévistiky budeme nepochybně zklamáni. Ve většině případů je nejnovější vývoj interpretace zohledněn pouze minimálně.

V popularizační syntéze Josefa Žemličky *Století posledních Přemyslovců*⁴⁶, která vyšla o dříve než jeho nejznámější studie *Zlatá bula sicilská*⁴⁷, je možné nalézt vykročení směrem k objektivnějšímu a detailnějšímu výkladu role Zlaté buly sicilské⁴⁸. Již zde se Žemlička opatrně zmiňuje, že se Zlatá bula sicilská neskládá pouze z jednoho dokumentu. Vcelku důkladně popisuje obsah i smysl listiny A. Zmiňuje se také o privilegii *Mocran et Mocran*, které uvádí jako druhé v pořadí⁴⁹.

Popis listiny C zde ale zcela chybí. Je velmi pravděpodobné, že se v této době obraz Zlaté buly sicilské jako souboru tří listin teprve vytvářel. Bazilejská privilegia jsou zde stále považována za stěžejní diplomatické památky, bez nichž by třetí království Přemysla Otakara I. nemohlo vůbec vzniknout⁵⁰. Na dobu svého vzniku lze však Žemličkovu práci bezpochyby označit za nebyvale zdařilou.

Po jejím vydání ovšem snaha o zohlednění nejnovějších trendů v interpretaci zlatých bul císaře Fridricha II. postupně vytrácí⁵¹. V přehledové publikaci odborníka na českou společnost 19. století Otto Urbana *České a slovenské dějiny do roku 1918*, která vyšla v roce 1991⁵² se poprvé objevuje fakt, že Zlaté buly jsou pouze potvrzením předchozích privilegií Oty IV. Brunšvického a Filipa Švábského⁵³. Je zde ale možné nalézt také mylný předpoklad vycházející z výsledku studií Jiřího Kejře, že basilejská privilegia ruší lenní závislost moravského markrabství na říši vytvořenou v roce 1182⁵⁴. Tato závislost pravděpodobně nikdy neexistovala. Urban rovněž opomíjí existenci listin B a C⁵⁵.

V druhém dílu před třemi lety dokončeného projektu *Velké dějiny země koruny české*⁵⁶, jehož zpracováním byl pověřen Vratislav Vaníček je již jasně

⁴⁶ Srovnej s: Josef ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1986.

⁴⁷ Srovnej s: Josef ŽEMLIČKA, *Slovo k historii: Zlatá bula sicilská*, Praha 1987.

⁴⁸ Josef ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1986 s. 40-41.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 2000.

⁵² Znovu o devět let později, tedy v roce 2000.

⁵³ Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 2000, s. 39.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny země koruny české II*, Praha-Litomyšl 2000.

definovaná existence všech tří listin Zlaté buly sicilské⁵⁷. Velké množství prostoru je věnováno listinám B a C⁵⁸. V případě listiny B Vaníček zcela odmítá nejnovější interpretaci Martina Wihody⁵⁹, k níž se ani nevyjadřuje a pouze laxně odsuzuje Bretholzovu hypotézu⁶⁰, která již byla spolehlivě vyvrácena ve 20. letech.

Výpravná publikace vydaná ve spolupráci Centra mediévistických studií, Archeologického ústavu akademie věd ČR a Historického ústavu AV ČR nesoucí název *Přemyslovci: Budování českého státu*⁶¹, vyšla v roce 2009. Na jejím vytvoření se podílel zkušený autorský kolektiv pod vedením archeologa Petra Sommera a historiků Dušana Třeštíka a Josefa Žemličky⁶².

Zlaté bule sicilské se zde Josef Žemlička věnuje hned dvakrát⁶³. Poprvé se tak děje v kapitole *Rozmach a vrchol přemyslovské moci*, kde se nachází rovněž částečný rozbor obsahu zlatých bul melfské a ulmské⁶⁴. Podruhé pak v samostatné kapitole s eponymním názvem *Zlatá bula sicilská*, v níž Žemlička naprosto odmítá Bretholtzovu i Wihodovu variantu moravské interpretační linie listiny B⁶⁵. Zbývající část této kapitoly je však vytvořena velmi zdařile⁶⁶.

Pokud se zahledíme do *Ottovy obrazové encyklopedie: Česká republika*, jež byla vydána v letech 2005 a 2008⁶⁷ nalezneme zde pouze skromné zmínky o listině A⁶⁸, která by podle autorského kolektivu *Encyklopedie* měla garantovat právo jmenovat biskupy nebo také nedělitelnost českého království⁶⁹.

V publikaci *České dějiny: Výpravná historie českých zemí* od pražského mediévisty Petra Čorneje z roku 2012⁷⁰ nalezneme o Zlaté bule sicilské pouze úsečnou poznámku⁷¹, což vzhledem ke koncepci knihy není příliš překvapivé. Čornej se však nezmiňuje o dalších listinách buly a zaměřuje se pouze na

⁵⁷ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí koruny české II*, Praha-Litomyšl 2000, s. 108-109.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Srovnej s: Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, Český časopis historický 2, 1994, s. 213-227.

⁶⁰ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí koruny české II*, Praha-Litomyšl 2000, s. 108-109.

⁶¹ Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci: Budování českého státu*, Praha 2009.

⁶² Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci: Budování českého státu*, Praha 2009, s. 4-12.

⁶³ Tamtéž, s. 295-299 a 300-301.

⁶⁴ Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci: Budování českého státu*, Praha 2009, s. 295-299.

⁶⁵ Tamtéž, s. 300-301.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Kolektiv AUTORŮ, *Ottova obrazová encyklopedie: Česká republika*, Praha 2008.

⁶⁸ Kolektiv AUTORŮ, *Ottova obrazová encyklopedie: Česká republika*, Praha 2008, s. 36.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Petr ČORNEJ, *České dějiny: Výpravná historie českých zemí*, Brno 2012.

⁷¹ Petr ČORNEJ, *České dějiny: Výpravná historie českých zemí*, Brno 2012, s. 32.

královské privilegium, které neinterpretuje příliš přesně⁷². Tvrdí, že bylo inspirováno pouze listinou Filipa Švábského.⁷³

Basilejská privilegia a knihy pro mladé čtenáře

Již z titulní strany knižní předlohy populárního televizního seriálu *Dějiny udatného českého národa* určeného pro žáky nižšího stupně základních škol a jejich rodiče (publikace poprvé vyšla v roce 2003)⁷⁴ je zřejmé, že se jedná o velmi zjednodušené pojetí české historie⁷⁵. Nelze proto očekávat nic převratného. V útržkovité zmínce můžeme nalézt pouze několik slov o potvrzení dědičnosti královského titulu⁷⁶.

V publikaci *Dějiny českých zemí*, kterou opět vytvořil Petr Čornej (tři vydání 1999, 2002 a 2003)⁷⁷ se můžeme setkat s poněkud odlišným pojetím hesla, než tomu bylo v případě jeho novější publikace⁷⁸. Zde se Čornej zmiňuje o potvrzení dědičnosti královského titulu podmínkách účasti na sněmech a obnovení územního rozsahu českého panství⁷⁹.

Odstrašujícím příkladem práce s českými dějinami může být obskurní publikace *Zajímavosti z naší historie*⁸⁰, které je plná velkého množství nepřiliš zdařilých interpretací a také zcela vynechává kompletní jedenácté i dvanácté století včetně vzniku všech tří českých království⁸¹.

Knihy určené pro čtenáře pohybující se ve školních lavicích základních a středních škol vycházejí ze srovnání s nejnovějšími monografiemi či sborníky z pochopitelných důvodů nejhůře. Je nasnadě, že se autoři tohoto typu nesnaží hýřit komplikovanými interpretačními vhledy. Přesto by jejich obsah mohl být vytvořen o poznání lépe.

Zlaté buly Fridricha II. optikou středoškolské didaktiky

⁷² Petr ČORNEJ, *České dějiny: Výpravná historie českých zemí*, Brno 2012, s. 32.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Lucie SEIFERTOVIÁ, *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*, Praha 2003.

⁷⁵ Lucie SEIFERTOVIÁ, *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*, Praha 2003, díl 10.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Petr ČORNEJ, *Dějiny českých zemí*, Praha 2003.

⁷⁸ Petr ČORNEJ, *Dějiny českých zemí*, Praha 2003, s. 20.

⁷⁹ Která není správná. Patrně opět vychází z předpokladu Jiřího Kejře, uveřejněného ve studii O tzv. *přímé podřízenosti Moravy říši*.

⁸⁰ Petr DVOŘÁČEK, *Zajímavosti z naší historie: Události a osobnosti našich zemí*, Olomouc 2012.

⁸¹ Tamtéž.

Hodiny dějepisu, jež jsem měl možnost navštěvovat v průběhu svého studia na Biskupském gymnáziu v Brně byly většinou koncipovány v souladu s interpretací, kterou při výuce prosazoval Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Martin Doležel, který měl na starosti pedagogické vedení mojí třídy po celých osm let studia, je jeho absolventem⁸².

Přístup k širšímu kontextu problematiky vydání Zlaté buly sicilské byl v souladu s tehdejšími stavem poznání. Poprvé jsme se období středověku věnovali v průběhu akademického roku 2008/2009 podruhé o tři roky později. Tématika boje o univerzálie i souboje štaufské a welfské strany o říšský trůn byla probírána velmi důkladně. Byli jsme seznámeni se všemi volbami římského krále proběhnuvšími v rozmezí let 1197-1212, následoval důkladný popis Přemyslovy politiky včetně rozvodů a změn stran konfliktu⁸³.

Martin Doležel výuku připravoval společně s dalšími kolegy z kabinetu dějepisu podle vlastních zkušeností i další literatury. Učebnice dějepisu byly využívány pouze sporadicky. Na nižším stupni nám tyto škola patrně obstarávala sama, na stupni vyšším jsme si mohli opatřit 1-4 díl řady učebnic řady *Dějepis pro gymnázia a střední školy*, vydávaných SPN – Pedagogickým nakladatelstvím⁸⁴.

Editorem uvedené ediční řady je již výše zmíněný medievista Petr Čornej⁸⁵. Zlatá bula sicilská se zde objevuje pod samostatným heslem ve druhém dílu, který pojímá středověk i ranný novověk⁸⁶. Druhý díl Petr Čornej připravoval se svou manželkou Ivanou Čornejovou, historičkou církevních dějin působící na Ústavu dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze⁸⁷ a rovněž s Františkem Parkanem, který je zaměstnancem Katedry technických a úpolových sportů Fakulty tělesné výchovy shodné univerzity⁸⁸.

Kapitolu pojednávající o českém státu ve vrcholném středověku vytvořil nepochybně sám Petr Čornej neboť koncepce části hesla se výrazně přibližuje

⁸² Srovnej s: BiGy – Martin Doležel [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.bigy.cz/obsah/martin-dolezel> a Martin DOLEŽEL, *Vnitřní poměry v mužských premonstrátských kláštorech na středověké Moravě*, Brno 2009 (magisterská diplomová práce).

⁸³ Taktéž.

⁸⁴ Srovnej s: Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ, František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006.

⁸⁵ Srovnej s: Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ – František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006, s. 3-4 a prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc. | Masarykova univerzita. Masarykova univerzita [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/32780-petr-cornej/kvalifikace>

⁸⁶ Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ – František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006, s. 61-62.

⁸⁷ Srovnej s: Slavisté – Ivana Čornejová. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.slaviste.cz/index.php?page=detail&id=47-cornejova-ivana-doc-phdr-csc>

⁸⁸ Srovnej s: PaedDr. František Parkan – *Fakulta tělesné výchovy*. Fakulta tělesné výchovy [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ftvs.cuni.cz/FTVS-863.html>

zmínkám o basilejských privilegiích v jeho předchozích publikacích⁸⁹. Čornej je opět zmiňuje velmi stroze. Podotýká, že privilegium A potvrzuje dědičný královský titul, uznává mimořádné postavení českých zemí a přesně stanovuje povinnosti českého panovníka vůči římskoněmecké říši⁹⁰. Znalost dalších dvou listin považuje za nedůležitou, navzdory tomu, že čerpá ze syntéz Josefa Žemličky a Vratislava Vaníčka. V závěru hesla následuje výňatek z listiny A v překladu Gustava Fridricha opatřený datem dokončení listin⁹¹.

Využitelnost nejnovějších interpretačních trendů ve výuce

Středoškolské učebnice dějepisu i knihy pro mladé čtenáře prozatím ve většině případů neobsahují ani zmínku o nejnovějších interpretačních postupech moderní historiografie ve vztahu k basilejským privilegiím⁹². Obdobná situace rovněž panuje i na stranách většiny popularizačních publikací⁹³. Otevřená anonymní internetová encyklopedie Wikipedia⁹⁴, skrz niž se značná část studentů dozvídá bližší informace o značném množství (nejen) historických témat však nové trendy obsažené v knihách Josefa Žemličky a Martina Wihody⁹⁵ zohledňuje.

Určitá modernizace hesla nacházejícího se v učebnicích dějepisu by tudíž bezpochyby přispěla ke zlepšení obecného povědomí o skutečné povaze a okolnostech vydání nejslavnější listinné památky v českých dějinách⁹⁶. Téměř každý absolvent střední a často i základní školy si pamatuje z hodin dějepisu

⁸⁹ Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ – František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006, s. 61-62.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tento výňatek je upravenou verzí překladu uveřejněného v Žemličkově publikaci *Zlatá bula sicilská*. Srovnej s: Josef ŽEMLIČKA, *Slovo k historii: Zlatá bula sicilská*, Praha 1987, s. 29.

⁹² Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ – František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006, s. 61-62.

⁹³ Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci: Budování českého státu*, Praha 2009; s. 295-299, 300-301 a Petr ČORNEJ, *České dějiny: Výpravná historie českých zemí*, Brno 2012, s. 32.

⁹⁴ *Zlatá bula sicilská* – Wikipedie. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlatá_bula_sicilská a *Sizilische Goldene Bulle* – Wikipedia.

[online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Sizilische_Goldene_Bulle

⁹⁵ Srovnej s: Josef ŽEMLIČKA, *Království Přemysla Otakara I. v optice Zlaté buly sicilské*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 16-46 a Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Místo národní paměti nebo prostor k zamýšlení?*. In: Martin Wihoda a Josef Žemlička (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016, s. 69-97.

⁹⁶ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, s. 16-27.

právě onen letopočet 1212 v souvislosti s názvem Zlatá bula sicilská⁹⁷. V lepším případě mu v paměti utkví i informace, že listina potvrzuje dědičný královský titul českému panovníkovi⁹⁸.

Více si ale z hodin odnese málokdo. Jak tedy můžeme problematiku vzniku listin zatraktivnit? Je možné, že pokud by se žákům základních i středních škol privilegia opatřená majestátními sicilskými pečetěmi prezentovala jako záhada, do jejíhož řešení se smí sami aktivně zapojit, mohla by být situace poněkud odlišná.

Nová koncepce hesla pro učebnice dějepisu

Heslo Zlatá bula sicilská objevujícím se v nových učebních dějepisu by tedy mohlo mít interaktivní podobu s permanentním odkazem na portál monasterium.net⁹⁹. Tento přímý odkaz upravený pro jednodušší používání¹⁰⁰ by si žáci otevřeli na svých či školních tabletech, mobilních telefonech nebo počítačích. Učitel by jim nejdříve přednesl základní výklad pojednávající o historických souvislostech¹⁰¹. Žáci základních škol by hledali například grafické rozdíly a odlišnosti mezi listinami, studenti gymnázií by se věnovali spíše dalšímu zkoumání historického kontextu vydání listiny¹⁰², nebo by rekonstruovali možný průběh cesty Fridricha II. Sicilského z Palerma do Basileje¹⁰³.

Není však vůbec jisté, zda by výklad týkající se středověké listiny mohl u žáků úspěš. Málokterý student střední a základní školy je schopen nalézt zálibu v látce týkající se takto vzdálené minulosti, jejíž podstata je velmi špatně uchopitelná i pro profesionální historiky, kteří se těmito tématy výzkumně zabývají¹⁰⁴.

⁹⁷ Srovnej s: *Události, komentáře* — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/212411000370322/video/195705>

⁹⁸ Srovnej s: *Historie.cs: Zlatá bula sicilská* — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/212452801400030-zlata-bula-sicilska>

⁹⁹ Charter CZ-NA | ACK | 2 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/2/charter>, Charter CZ-NA | ACK | 3 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/3/charter> a Charter CZ-NA | ACK | 4 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/4/charter>

¹⁰⁰ Mohlo by se jednat o součást mobilní aplikace dodávané zároveň s interaktivní učebnicí.

¹⁰¹ Viz heslo níže.

¹⁰² Srovnej s: Martin WIHODA, *První česká království*, Praha 2015, s. 199-243.

¹⁰³ Srovnej s: Olaf B. RADER, *Fridrich II.: Sicilan na císařském trůně*, Praha 2016, s. 49-55.

¹⁰⁴ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005, zejm. s. 14-15.

Je rovněž pravděpodobné, že rodiče nebudou chtít své děti podporovat v zálibách příliš svázaných se školní výukou. Studium dějepisu navíc nemůže dětem přinést šanci na dobré uplatnění na trhu práce ani vyhlídku na kvalitní finanční ohodnocení odpovídající jejich kvalifikaci. Tak zvané Humanitní obory jsou dlouhodobě považovány za nadbytečné a neužitečné. Nelze tedy očekávat, že by se jejich podpora ze strany státu, univerzit či soukromých subjektů v nejbližších letech stala tématem diskutovaným ve veřejném prostoru.

Návrh textového hesla pro učebnice dějepisu

Zlatá bula sicilská je soubor tří listin vydaných budoucím římským císařem Fridrichem II. 26. září roku 1212 v Basileji. Dvě jsou adresovány českému králi Přemyslu Otakaru I., jedna jeho bratru a spoluvládci moravskému markraběti Vladislavu Jindřichovi.

Velmi důležitá je první listina potvrzující vznik českého království a také třetí listina pojednávající o majetcích českého krále v římské říši. Nejzajímavější je naopak listina druhá, která obsahuje záhadné sousloví *Mocran et Mocran*.

Literatura

Jiří KUTHAN, *Přemysl Otakar II.: Král železný a zlatý – Král zakladatel a mecenáš*, Vimperk 1993.

Olaf B. RADER, *Fridrich II.: Sicilan na císařském trůně*, Praha 2016.

Martin WIHODA, *Die Sicilischen Goldenen Bullen von 1212: Kaiser Friedrich II. Privilegen für die Přemysliden in Erinnerungsdiskurs*, Wien-Köln-Wiemar 2012.

Martin WIHODA, *Mocran et Mocran*, *Český časopis historický* 2, 1994, s. 213-227.

Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005.

Martin WIHODA – Josef ŽEMLIČKA (edd.), *Zlatá bula sicilská: Mezi mýtem a realitou*, Praha 2016.

Josef ŽEMLIČKA, *Mocren, Mogkran, Muckern: Kde hledat říšský majetek Mocran et Mocran?*, *Český časopis historický* 2, 2007, s. 733-782.

Internetové zdroje

BiGy – Martin Doležel [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.bigy.cz/obsah/martin-dolezel>

prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc. | Masarykova univerzita. Masarykova univerzita [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/32780-petr-cornej/kvalifikace>

Slavisté – Ivana Čornejová. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.slaviste.cz/index.php?page=detail&id=47-cornejova-ivana-doc-phdr-csc>

PaedDr. František Parkan – Fakulta tělesné výchovy. Fakulta tělesné výchovy [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ftvs.cuni.cz/FTVS-863.html>

Prameny – první část

ACRB I/1, s. 13–15, č. 7.

CDM 2 (1200-1240), s. 62-63, č. 53.

Ota DURYNSKÝ – Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika: Chronicon Aulae Regiae*. Zdeněk Fiala a Marie Bláhová (edd.), Praha 1976, s. 151.

MGH DF II (XIV/2), s. 410–413, č. 377.

Charter CZ-NA | ACK | 2 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/2/charter>

Charter CZ-NA | ACK | 3 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/3/charter>

Charter CZ-NA | ACK | 4 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/4/charter>

Charter CZ-NA | ACK | 5 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/5/charter>

Charter CZ-NA | ACK | 6 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/6/charter>

Charter CZ-NA | ACK | 55 - Monasterium.net. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/55/charter>

RBM I (600-1253), s. 48, č. 533.

Prameny – druhá část

Kolektiv AUTORŮ, *Ottova obrazová encyklopedie: Česká republika*, Praha 2008.

Petr ČORNEJ, *České dějiny: Výpravná historie českých zemí*, Brno 2012.

Petr ČORNEJ, *Dějiny českých zemí*, Praha 2003.

Petr ČORNEJ – Ivana ČORNEJOVÁ – František PARKAN, *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a ranný novověk*, Praha 2006.

Martin DOLEŽEL, *Vnitřní poměry v mužských premonstrátských kláštorech na středověké Moravě*, Brno 2009 (magisterská diplomová práce).

Petr DVOŘÁČEK, *Zajímavosti z naší historie: Události a osobnosti našich zemí*, Olomouc 2012.

Lucie SEIFERTOVÁ, *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*, Praha 2003.

Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci: Budování českého státu*, Praha 2009.

Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 2000.

Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí koruny české II*, Praha-Litomyšl 2000.

Josef ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců*, Praha 1986.

Josef ŽEMLIČKA, *Slovo k historii: Zlatá bula sicilská*, Praha 1987.

Sizilische Goldene Bulle – Wikipedia. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Sizilische_Goldene_Bulle

Zlatá bula sicilská – Wikipedie. [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zlatá_bula_sicilská

Filmografie

Historie.cs: Zlatá bula sicilská — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/212452801400030-zlata-bula-sicilska>

Historie.cs: Konec Přemyslovců — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/216452801400011-konec-premyslovcu>

Události, komentáře — Česká televize. Česká televize [online]. [cit. 25. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/212411000370322/video/195705>